

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

hát, a körülmények kedvezése folytán, a visszaesés veszélyének voltak kitéve.

Azonban Isten nem engedte, hogy annyi fáradság, szenvedés és küzdelem gyümölcse egyszerre megsemmisüljön!

Oxendius püspök halála után nemsokára III. Károly király visszaállította az erdélyi róm. kath. püspökséget s 1716-ban kinevezte az első püspököt Mártonfi György személyében. Az újon kinevezett püspök, látván az örmények állapotát, kezébe vette az ügyet addig, míg a római szentszéktől új püspököt nyernek. Észrevevén tehát, hogy Budakovics Lázár helynök és szamosújvári plebános, ki egyszermind az egész erdélyi örmények ügyeit vezette, erre a tisztre nem alkalmas; mert nagy engedékenységgel elősegíti a híveknek visszaesését a szakadárságba, Theodorovics Mihályt azonnal pappá szentette és az örmények közé küldötte, hogy őket a helyes útra terelje. Ez megtett ugyan mindent, hogy a békét és rendet visszaállítsa, de céljt nem ért; mert a baj már sokkal nagyobb volt, hogyses azt saját tekintélyével megszüntethette volna; azért Rómába ment, és ott jelentést tett az állapotról. Erre a római szentszék egy jegyzéket, mely az erdélyi örmények közt állítólag létezett tévelyek- és visszaélésekről szól — küldött az erdélyi püspökhöz és felszólította ezt, hogy vizsgálja meg az ügyet.

A püspök magához hivatott az örmény előkelők közül 14 személyt, kik közt az örmény egyházak képviselőin kívül világiak is voltak. A képviselők bebizonyították, hogy a tizenkét vádpont közül tiz minden alapot nélkülöz. Mártonfi püspök erre kedvező felterjesztést tett a szentszékhez, melyet azonban ezen vizsgálat eredménye teljesen ki nem elégített; ezért a szentszék időközönként küldöttei által vizsgálta meg az erdélyi örményeket.

De visszatért Theodorovics Mihály Rómából, ki rövid idő múlva az elhunyt Budakovics helyébe szamosújvári plebánossá választatott. E derék, tanult férfi volt az, ki az Oxendius által megkezdett, s már annyira elővitt uniót majdnem befejezte.

A szakadást teljesen a jézustársasági atyák, két ízben, (1729- és 1748-ban) tartott, s majdnem egész Erdélyre kiterjedő missziója szüntette meg. A második misszió, mely

1748-ban Szamosújvárt tartatott, lefolyásáról a következőket olvassuk a jézustársasági atyák évkönyveiben *): »Sexta missionis statio Armenis obtigit, in civitate Szamosújváriensi, quam biennio diutius jam efflagitabant. Numerosus hic populus degit; at si viros mercatui deditos demas, — feminarum pars potior hungaricam lingvam ignorat. Commodum accidit, ut id temporis omnes fere peregre redissent. Summa pompae celebritate obviam itum est Patribus ab Admodum R. D. loci plebano cum assistentibus quator aliis subjectis ecclesiasticis, comitantibus quatuor Patribus Reformatis tribusve Conventualibus. Fructus ex missione relatus est copiosus; describi satis nequit populi armeni pietas, devotio, rigor in afflictatione sui, gemitus, lacrymae, singultum, quem quum alias tum praecipue in supplicatione de poenitentia, maxima pompa deducta, prodidit.

Tribunalia sacra redundabant constanter poenitentibus, qui devotione plane singulari inter lacrymas totius vitae superioris noxas recensuerunt. Detracta etiam haeresi spolia; nam e Calvini castris 22, a schismate 14, unus a Luthero sunt revocati. Ut porro missionis memoria in hac urbe perennet, elegans sacellum condi coeptum, cui a missionariis amplissimae indulgentiae sunt attributae.«

Ezek voltak az uniónak utolsó mozzanatai, melyekkel az egyesülés szent ügye tényleg és örökre befejeztetett!

Kapatán Márton.

Erzsébetváros hatósági határozataiból.

— 1718 év. —

I.

Jegyváltás alkalmával ne tartsanak olyan pompás vendégségeket, mint ezelőtt volt szokásban; hanem menjen el ebédre ¹⁾ a vőlegény a menyasszony házához; de

*) L. N. Nilles S. J. Symbolae ad illustr. hist. Ecc. Orient. czimű művének II. köt. 932 lapját.

¹⁾ *зуж и невесты*: ház udelu.

se a vőlegény, se a menyasszony részéről ne hívjanak meg senkit. Zene ne legyen a háznál.

A menyasszony atyja siratót ne tartasson, mint ezelőtt szokásban volt; de azért a siratóestélyre leányokat hívhatnak, valamint jelen lehetnek a közeli rokonok is. A násznagy ne küldjön a siratóba senkit, a vőlegény pedig legfőlebb négy vagy hat ifjút, kik ott tánczolhatnak egy-két óráig, azonban ne vigyenek a menyasszonynak ajándékot, se a menyasszony ne adjon az ifjaknak virágcsokrokat.

Se a násznagynak, se a papoknak kendőt ne adjanak.

Menyekző napján a menyasszony apja, vagy az apahelyettes csak hat pár vendéget vihet a vőlegényhez lakomára, a násznagy feleségével megy. A házhoz a vőlegény szülei hat párnál többet meg ne hívjanak. Kivételt képeznek az idegenek, a papok és a bíró; mert ezek ott lehetnek.

A menyasszony atyja házánál a menyekző napján ne legyen se zene, se vendégség.

Menyekző után való másodnap a vőlegény megvendégelheti azokat a legényeket, kik neki segítségére voltak; zene is lehet házánál, csak idején menjen mindenki haza.

Eddig szokásban volt, hogy menyekző után, a menyasszony apja a vőlegényt és menyasszonyt »házba vitte«¹⁾ és ezen alkalommal olyan vendégséget csapott, mely vetekedett a menyekzőkor adott asztallal; e költséges és haszontalan szokást ezennel megszüntetjük. Ültesse asztalához ezen ünnepély napján a vőlegényt, menyasszonyt, nős fiait és férjhez ment leányait; de mást senkit se hívjon meg, még legközelebbi rokonait sem. Ajándékot se a vőlegénynek, se a menyasszonynak ne adjanak.

Nem engedjük meg, hogy ezután menyekző alkalmával kalácsot, vagy chádájéghot (bábakalács) süssenek; elégedjenek meg a kenyérrel és másnemű elegekkel.²⁾

Ezelőtt szokásban volt, hogy a házassági szerződés (az az írás, melyben meg volt mondva, hogy mit kap a leány szüleitől) nyilvánosan felolvastatott menyegző napján ebéd

¹⁾ *Տո՛ւն կի խոթէր*: dun gi chother.

²⁾ *Եւկից Բնումն արգիլած է, որ նարմանումն ալ շատ խալած եւ խոտանը չի սնին, օգորդին նացով եւ ողխս ցեղ կերակրութեամբ*: Ászkicz indán árki-ládz e, or hársznészdáni ál sád cháláds jév chádájégh cshi ánin; otkévin háczov jév ozgá czhégh gérágurnérov.

alatt. E szokást eltiltjuk; készíthetnek ezután is írást, mit aláír a bíró és jegyző. A mit a menyasszony szülei kelengyeképen¹⁾ adni akarnak, azt mind feljegyezhetik az írástba (ezüst serleget, kanalat s. a. t.); szóval mindazt, mit tehetségükhez képest adhatnak. Mindaz, mit szüleitől kapott, a menyasszonyi ládában áll.

Eredeti örmény kéziratból fordította

Sz. K.

Tiridát király.

VI.

Erélyes munkára volt szükség, hogy a régihez ragaszkodó szívósabb keleti jellem legyőzésével az egész országot a legdicsőbb szervezetbe átvinni lehessen. Miután e tekintetben minden ohajtása kivitellel találkozott, visszavonult életet kezdett élni, hogy a zajt s a föld hiú ragyogványát kerülve, a természet szótalansága közepett a lélek szende nyugalmaiban élhessen. De azért szikla kamarácskája tanszék volt, hová minden ember bizalommal fordulhatott, hogy bölcs ítéleteiből és tanácsaiból ihletet merítsen. Azonban e visszavonulás fájdalmasan hatott a nép minden rétegére s aggódva kérdezték, ki lép nyomába. Midőn a közfigyelem e kérdés felé irányul, egy, meglepő örömmel fogadott hír merül fel, miszerint a hegyek és magány kedvelőjének két fia idegen földön, Cappadociában tartózkodik. Kiléttök fölött hallgatagság uralkodott Caesareában, mely hely elég alkalmas volt arra, hogy szép tért nyisson ki szellemi kiképeztesőknek. A leghősibb erénygyakorlatok versenyében egész csendben foglalatos szerény munkások, dicsvágytól menten, a hallgatás leple alá kívánták rejteni nevüket. — Méltó tehát a kegyeletes emlék, melyet a nemzet történetírója egy néhány szóval a legtisztább jellemeknek emelt, midőn őket úgy mutatja be, mint a kik »a bámulatos atyának minden erényeit örökölték.« A közegyetértésnek egyhangú nyilvánulása közt az

¹⁾ *Պիրնայ*: birnäh.

foglalkoztak volna e kérdéssel, akkor az örmény színészek részvétele is elhatározott dolog lenne! . . . Későn kezdeni és nehezen elhatározódni — ez az, mi az előhaladás útjába akadályokat szokott gördíteni. Mi azonban mégis reméljük, hogy bár az énekesek fel fognak lépni — Bécsben.

Cselingárián Jakab.

Erzsébetváros hatósági határozataiból.

II.

Erzsébetváros*) egyházi főgondnoka, a bíró és a 12 esküdt öreg (tanácsos**) 1718 január 3-án (örmény időszámítás szerint 1167-ben; 1167+551=1718) a következő határozatokat hozták:

Mivel mi más időket élünk, mint minőket őseink éltek, azért kénytelenek vagyunk némely nemzeti szokást elhagyni és a viszonyokhoz alkalmazkodni. Szamosújvár (Gérlá***) tisztelt tanácsa közölte velünk (a változott időviszo-

*) Midőn az örmények a Küküllő mellett Erzsébetvárosnak alapját megvetették, e város közvetlen közelében már megvolt Ebesfalva, melyben magyar és oláh jobbágyok laktak. Erzsébetváros az Oláhpatakon innen épült, míg a falu a patakon túl feküdt. De megvette Erzsébetváros örmény közönsége a városuk mellett fekvő Ebesfalvát, mint az Apaffy-féle kincstári birtokot, 1758-ban és azt az örmény városba olvasztotta; az egyesített két helység a város nevét kapta: Erzsébetvárosnak neveztetett; azonban némelek még azután is használták, noha jogtalanul, az Ebesfalva nevet. Az itt szóban levő kézirat hibásan nemcsak az 'Ebesfalva' nevezettel él, de sőt falunak nevezi e csinos várost: »Zájsz kêréczhákh vászên hásztádutheán kjughisz miéroh — Ezen határozatokat falunk számára hoztuk.«

**) A mint a latinban a senex (öreg) szóból képzett senator szolgál a 'tanácsos' kifejezésére, úgy az örmény is a dzér (ծեր : öreg) szóból alakított dzerkh-nek mondja a tanácsot.

***) Annak az elpusztult falunak, mely Szamosújvárt az úgynevezett »Szent-Antal réten« terült el, nevérol az oláhság az 1700-ban épült várost Gérlá-nak nevezte el; apáink azonban városuknak örményül: Hájákhághákh (Հայաքահայր) magyarul: Örmény

nyokhoz alkalmazott) megállapodásait . . . és mi nemcsak elfogadjuk a szamosújvári határozatokat, hanem írásba is foglaljuk, hogy azok állandóan megmaradjanak; azokra pedig, kik e határozatok ellen cselekednének, 24 magyar frt büntetést szabunk.

»Ha az ifjú jegyet váltott, erről tegyen jelentést a papnak, hogy ez gondoskodjék a háromszori kihirdetésről, ki csak három vasárnap eltelte után áldhatja meg a jegyeseket. Ezen cselekményért fizet az elsőrendhez tartozó vőlegény a papnak két magyar forintot, a második rendbe sorozott 4- és az, ki a harmadik rendhez tartozik 2 sustákot¹⁾. A menyasszony is, ha az első rendhez tartozik, fizet stolában 3 pénzt, a második és harmadik rendhez tartozó 2-2 sustákot (szémák). A megáldás a templomban történt; a jegyesek megbizottjai a templomon kívül várakoztak a papra; ez kint átvette az áldásdíjt és átadta a jegygyűrűket.

Az esketésért fizet az elsőrendhez tartozó a papnak 6, a második rendhez tartozó 4 és a harmadik rendhez tartozó 2 magyar frtot. Azok az ifjak, kik más helyről hoznak menyasszonyt, az említett összegek felét fizetik.

Egy keresztszentelésért adjanak a papnak 4 és keresztelésért 3 sustákot. A szegény sorsú kereszt-apa csak 10 pénzt fisessen.

A mely ház menyekző alkalmával a szegényeket meg akarja vendégelni, ott terítsék meg az asztalt és rakják meg azt étkekkel addig, míg a násznép a templomban lesz; a mádagh²⁾ után a pap kap 1 magyar frtot.

Ha elsőrendhez tartozó ember hal el, a temetésért kap a pap 2 magyar frtot, a másodrendűért adnak 4 és a harmadrendűért 2 sustákot. Az ifjaknak sírásási díjban ad-

város, latinul: Armenopolis, németül: Armenierstadt nevet adtak. A Ferdinánd-féle diploma azonban e várost a mellette elterülő Martinuzzi-vár nevérol Szamosújvár-nak nevezi; azóta (1838) e név alatt ismeretes.

¹⁾ Susták: 6 kr.

²⁾ Menyekző napján a szegények számára terített asztal nevezetett, 'mádákh'-nak (ճորթ կամ ոչխար եփած վաուն աղքատաց տարու Ինգեսոց).

janak az elsőrendűért 3 horgost¹⁾, a másodrendűért 2 horgost és a harmadrendűért 1 horgost, de keszkenőt nem szabad venni²⁾). Ha más társaság is segédkezne a sír-ásásnál, akkor ennek adassék a keszkenő. Abban az esetben, ha sír-ásás alkalmával az ifjak nem lennének otthon³⁾, akkor a többi társaságok ássanak sírt, de a díjt felezzék meg az ifjakkal.

A beavatás⁴⁾ után kap a pap az elsőrendűtől 8 magyar frtot, a másodrendűtől 6 és a harmadrendűtől 4 magyar frtot.

A jegyváltáskor felmerülő költségek fedezéséhez hozzájárul az elsőrendűhöz tartozó ifjú 6, a másodrendűhöz tartozó 4 és a harmadrendűhöz tartozó 2 magyar frttal; önkényt adhat bárki többet is.

A szattyán készítő timár-társaság szolgálatot tegyen a vőlegény mellett, míg ez a menyekzóról haza jön.

A vőlegény ne vezesse karon a templomba a menyasszonyt, hanem ő menjen a férfiakkal és a menyasszony az asszonyokkal. A templomban a vőlegény és menyasszony le ne üljön; a menyasszony homlokát ne csókolják meg, hanem csak szerencsét kívánjanak neki. Estve a vendégség alkalmával a vőlegény le ne üljön az asszonyok asztalához, hanem vőféli szolgálatot tegyen.

Csak meghatározott számú vendégeket hívjanak a menyekzőre; de a lakomából a meg nem hivottak is részesülhetnek. Ezek számára külön asztalt terítsenek; az asztalrendező⁵⁾ az ifjakkal küldözzessen ezen ételekből; az elsőrendűhöz tartozó ifjú e szolgálatért kapjon 4 és a másodrendű 3 sustákokot. A vőlegénynek, ki most »király«-nak⁶⁾ nevezetik, azt ne mondják meg sem kint az utcán, sem a menyekző alatt, sem az asztal tartama alatt.

Intézkedés a kenyérsütés- és szövésről. Mindenki lisztjét maga szitálja meg és süsse meg kenyérét.

¹⁾ Horgos: pénznem.

²⁾ *Лалéч чш генáч*: láléch cshi genáh.

³⁾ hanem vásárban,

⁴⁾ *Кхаразункх*: kháraszunkh (40 nap eltelte után tartandó ünnepély.)

⁵⁾ *Шегхазин дерé*: széghászín deré.

⁶⁾ *Тхакáвор*: thákávor.

A vőlegény ruhájának megáldásáért a násznagy fizessen 3 sustákokot.

Menyekző alatt 8 keszkenőnél több ne legyen; ebből adjanak hármat a násznagynak, egyet a vőlegénynek, hármat a vőlegény apjának vagy testvérének (ezek aztán kioszthatják a kendőket, a kik közt akarják) és egyet a timártársulat czéhmesterének. Ha másfelé mennek menyekzőre, akkor mindenkinek adjanak kendőt, még a hívogatóknak is.

Menyekzőre 18 párnál többet nem szabad híni; 6 párt hívjon a násznagy, 6 párt a vőlegény és 6 párt a menyasszony. Ha más helyről hoznak menyasszonyt, akkor 9 párt hívjon a násznagy és 9 párt a vőlegény.

A vőfelek, lakomáján jelen legyen a násznagy is 3 pár emberrel (ezek közt legyen a menyasszony apja két legjobb barátjával).

A rókát (bőr) az a biró kapja, a hovavaló a leány, és a kendőt az a czéhmester, a hol a menyekző tartatik.

Esküvő után tartandó lakoma alatt minden vendég elejébe külön pohár tétessék.

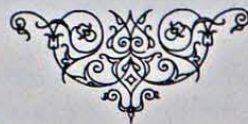
A vőlegény, menyekző előtt, a násznagygyal, pappal, a vátáhhval¹⁾ és más társaival (összesen tizenkét személy) menjen a borbélyhoz borotválkozni; azután menjenek el mind a tizenketten fürdeni; valamint a borotválásért, úgy a fürdésért járó díjt is (egy-egy magyar frt.) a násznagy fizesse.

Ha tűz ütne ki valamely háznál, úgy tartozik minden ház egy-egy embert kártyussal vagy cseberrel kiküldeni az oltáshoz; az, ki ez ellen vét, 12 magyar frt büntetést fizet.

Tartozik mindenki telkét bekeríteni, hogy a szomszéd kárt ne szenvedjen. ◀

Eredeti örmény kéziratból fordította

Sz. K.

¹⁾ *Ватáч*: vátáh (alczéhmester).